

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

О. Я. Ковальчук

ЛОГІКА

для студентів юридичних спеціальностей

Навчальний посібник

Ковальчук О. Я.

Логіка [для студентів юридичних спеціальностей] : навчальний посібник. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 256 с.

Рецензенти: **Хіміч Олександр Миколайович**, д.ф.-м.н., проф., академік НАН України, заступник директора [Інститут кібернетики НАН України імені В. М. Глушкова](#);

Охотницька Наталія Володимирівна, к.ю.н., заступник голови Господарського суду Тернопільської області;

Грод Іван Миколайович, д.ф.-м.н., доц., професор кафедри математики та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка.

Затверджено на засіданні Вченої ради ЗУНУ. Протокол від 29.09.2021 № 2.

У посібнику висвітлено питання розвитку та застосування навичок критичного мислення для аналізу, оцінювання, побудови та спростування аргументів, що стосуються юридичної справи; здатності аналітично мислити, аналізувати та обґрунтовувати юридичні положення, статuti, кодекси, постанови, акти і визначати правові варіанти сценарію; уміння абстрактно мислити, щоб, аналізувати ситуації, виявляти взаємозв'язки і закономірності, розробляти теорії, приймати творчі рішення; навички логічного мислення, що є фундаментальною частиною закону, для аналізу, оцінювання, побудови та спростування аргументів.

Проведено аналіз основних типів тестових завдань, які використовують для оцінювання навичок критичного, аналітичного, абстрактного і логічного мислення, та представлено оптимальні стратегії та детальні схеми вирішення завдань різних типів. Навчальний посібник містить оригінальні тестові завдання для самопідготовки студентів.

Адресований студентам юридичних спеціальностей, які вивчають дисципліну «Логіка», та тим, хто готується скласти ЗНО з правничої компетентності. Буде корисними вступникам у юридичні школи і ВНЗ, а також держслужбовцям, які проходять тестування на визначення рівня когнітивних здібностей.

© Ковальчук О. Я., 2021

РОЗДІЛ 1. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Критичне мислення – це аналіз фактів для формування судження. Термін складний і існує кілька різних визначень, які, як правило, включають раціональний, скептичний, неупереджений аналіз або оцінку фактичних доказів. Критичне мислення передбачає здатність активно та вміло осмислювати, аналізувати, ставити під сумнів та оцінювати ідеї та переконання. Критичні міркування протилежні догмам. **Догма** – це безперечна інформація, інформація, яку сприймають без втручання активної думки чи критики. **Критично міркувати** – це ставити під сумнів ідеї та переконання інших та свої, а також оскаржувати догму та авторитет. Коли ми починаємо ставити під сумнів ідеї та переконання, якими ми живемо, ми починаємо думати своїми словами. Думати власними думками – це критичне ставлення до роздумів про те, як ми думаємо та діємо. Критично мислити значить поставити під сумнів існуючий світ і таким чином критично оцінити можливості та альтернативи, які він пропонує.

Вербальне мислення – це здатність конструктивно мислити, а не на простого володіти мовою чи розпізнавати слова. Вербальне мислення – це перевірка навичок, а не перевірка засвоєних знань.

Інтелектуальне вербальне мислення – це здатність мислити, міркувати та вирішувати проблеми різними способами. З цієї причини тести на усні міркування часто використовують як вступні іспити у школах, коледжах та університетах для відбору найбільш спроможних абітурієнтів. Крім того, такі тести також використовують все більше роботодавців як частину процесу відбору/підбору персоналу.

Індекс вербального розуміння (VCI) – індекс, що оцінює словниковий запас, здатність ідентифікувати, розпізнавати та розуміти інформацію.

1.2. Зразки виконання тестових завдань з критичного аналізу текстів

Завдання. Прочитайте текст і дайте відповіді на запитання, спираючись на те, що сказано або мається на увазі.

Критичний аналіз одиничного тексту

Текст I

Більшість соціоісторичних інтерпретацій мистецтва розглядають твір мистецтва як продукт класу, як правило, панівного чи правлячого класу, що нав'язує свої ідеали. Наприклад, Річард Тарускін у своїй «Оксфордській історії західної музики» пише, що однією з визначальних характеристик «високого мистецтва» є те, що «воно продукується політичними та соціальними елітами та для них». Однак Тарускін та інші не можуть пояснити, що є два різних способи, якими мистецтво історично «продукувалося політичними та соціальними елітами та для них».

Перший спосіб полягав у тому, що представник еліти залучав відомого митця, щоб він створив щось для показу. Наприклад, якщо доручити відомому архітектору спроектувати будинок за вподобаннями замовника, він може реалізувати власне бачення та смаки, навіть якщо будинок буде непридатним для проживання. Другий спосіб полягав у створенні витворів мистецтва, які б виражали та віддзеркалювали існуючі ідеали та реалії життя, як фрески Рафаеля у ватиканських квартирах, замовлені Папою Юлієм II.

Соціоісторичні критики, такі як Тарускін, вважають за краще мати справу з мистецтвом, створеним другим шляхом, оскільки це дає можливість їм здійснити точний аналіз того, як таке мистецтво втілювало у своїх творах ідеологію еліти, незалежно від ідентичності художника. Однак щоб такий аналіз був достовірним, потрібно, щоб еліта мала впізнавану ідентичність і демонструвала певний консенсус щодо світу та способу життя, а також повинна бути виключена можливість того, що художники підірвали ідеали покровителів з власних причин.

Історично двома суспільними класами, здатними замовляти мистецтво, були аристократи, або панівний клас, і заможний середній клас, який раніше називали буржуазією. Смаки аристократії, панівного класу, і середнього класу не завжди забезпечували створення стійкого мистецтва. Характеризуючи англійську культуру XIX століття, культуролог Метью Арнольд визначив аристократію як варварів, багато в чому зацікавлених у полюванні на лисиць та іграх, а середній клас – як аборигенів, одержимих респектабельністю. В результаті найталановитіші художники створювали шедеври поза полем уваги панівних класів, наприклад, виконували замовлення багатих меценатів з ексцентричними смаками.

Більше того, значна частина творів мистецтва, що не відповідали цінностям еліти, оплачувалась панівними класами неохоче і з побоюванням. Оскільки частина цих витворів була визнана мистецтвом, соціоісторичні критики, як і Тарускін, повинні застосувати аналогічний до фрейдистського аналіз і визнати, що неявно таке мистецтво розкривало ідеали еліти, яка й не знала, що ці ідеали відображаються у витворах, які вони явно не схвалювали.

1. Що з наведеного нижче найбільш точно виражає основну думку тексту?

А Історично твори мистецтва замовляли насамперед пануючий клас та заможний середній клас, незважаючи на те, що ця тенденція не забезпечувала створення стійкого мистецтва.

Відповідь неправильна. Це твердження не виражає основної думки тексту. Твердження про те, що мистецтво в основному замовляла еліта, та твердження, що оточення, як правило, не забезпечувало створення стійких творів мистецтва, підтверджують міркування автора про те, що панівна соціально-історична інтерпретація мистецтва є хибною.

Б Соціоісторичні інтерпретації мистецтва, які стверджують, що мистецтво лише відображає ідеали та цінності елітних класів, надто спрощені.

Відповідь правильна. Це твердження точно виражає основну думку тексту. Кожен з абзаців резюмує цю тезу: у першому абзаці автор вводить

інтерпретацію панівного соціально-історичного мистецтва як вираження чуттєвості меценатів, що здійснюють експлуатацію, але каже, що критики не визнають, що існувало два види художнього мистецтва; у другому абзаці автор пояснює відмінності між цими двома видами мистецтва; у третьому абзаці автор пояснює, чому вузьке тлумачення інтерпретацій мистецтва критиками є проблематичним; у четвертому абзаці автор описує, як мистецтво, замовлене елітою, часто не було «стійким» і як художникам доводилося знаходити способи відображення власних цінностей у мистецтві; в останньому абзаці стверджується, що ті художники, які створили «стійке» мистецтво, зробили це завдяки небажаним меценатам.

В Історично склалось так, що меценати, як правило, більше хвилювались за свою репутацію, аніж впливали на розвиток мистецтва.

Відповідь неправильна. Це твердження виражає не основну думку тексту, а лише другорядний момент, на який натякає автор у другому абзаці.

Г Соціоісторичні критики повинні проводити аналіз аналогічно до фрейдистського, щоб на тлі очевидно суперечливих доказів підтвердити твердження, що твори мистецтва втілюють ідеали еліти.

Відповідь неправильна. Це твердження не виражає основної думки тексту. Автор не заперечує, що критики повинні займатися психоаналізом на тлі суперечливих доказів; скоріше, доказів не існує. Автор заперечує проти критиків, які намагаються проаналізувати проігноровані думки та почуття еліт, що призводить до необґрунтованих припущень.

Д Історично існувало два різних способи, за допомогою яких представники елітних класів створювали для себе мистецтво.

Відповідь неправильна. Це твердження не виражає основної думки тексту. У перших двох абзацах автор згадує два різні способи, за допомогою яких представники елітного класу створювали мистецтво як підтвердження більш загальної думки про те, що пануюча соціоісторична інтерпретація цього мистецтва надто спрощена.

2. Використовуючи фразу «щось для показу» (2-ий абзац), автор, швидше за все, має на увазі твір мистецтва, який

А дає можливість меценату зробити політичну заяву перед світом

Відповідь неправильна. Швидше за все, автор не має цього на увазі; хоча мистецтво призначене для суспільного споживання, слово «політичне» робить цей варіант відповіді помилковим. Автор продовжує фразу прикладом того, як еліта часто використовувала твори мистецтва: «Наприклад, якщо доручити відомому архітектору спроектувати будинок за вподобаннями замовника, він може реалізувати власне бачення та смаки». Це не свідчить про політичні мотиви.

Б може бути використаний для залучення клієнтів до бізнесу мецената

Відповідь неправильна. Швидше за все, не це має на увазі автор; хоча таке мистецтво цілком може сприяти статусу покровителя, в тексті немає прямого обґрунтування цієї інтерпретації; ділові справи елітних меценатів не згадуються.

В покликаний створити позитивне враження про мецената

Відповідь правильна. Ймовірно, саме це має на увазі автор. Він продовжує фразу про «щось для показу» наступним прикладом: «Наприклад, якщо доручити відомому архітектору спроектувати будинок за вподобаннями замовника, він може реалізувати власне бачення та смаки». Чудовий витвір мистецтва, який демонструється публічно, створює позитивний імідж для мецената, який його замовив.

Г більш широко представив роботи художника того часу

Відповідь неправильна. Швидше за все, це не те, що автор має на увазі, використовуючи фразу «щось для показу». Автор розповідає про мотиви заможних меценатів у публічному представленні творів мистецтва, а не про те, як ця робота перетворилася на більшу колекцію творів художника.

Д задовольнив особисто покровителя

Відповідь неправильна. Швидше за все, це не те, що автор має на увазі під фразою «щось для показу». Автор продовжує фразу прикладом того, як

еліта часто використовувала твори мистецтва: «Наприклад, якщо доручити відомому архітектору спроектувати будинок за вподобаннями замовника, він може реалізувати власне бачення та смаки». Автор описує цей вид публічного мистецтва, яке замовляється для приватного використання, а не як авторське мистецтво.

3. З тексту можна зробити висновок, що ставлення Метью Арнольда до аристократичного та середнього класу найкраще можна описати як

А повагу

Відповідь неправильна. Виходячи з інформації в тексті, Арнольд не поважає аристократію або середній клас. Він розглядає аристократію як «варварів» за те, що вони надають перевагу полюванню, а середній клас – як «аборигенів» за сприяння респектабельності; ці негативні терміни виявляють неповагу.

Б співпереживання

Відповідь неправильна. Не можна зробити такий висновок. Арнольд називає еліту «варварами», а середній клас – «аборигенами»; негативна риторика та риторика несприйняття не означає, що Арнольд відчуває співпереживання до цих груп.

В байдужість

Відповідь неправильна. Можна зробити висновок, що Арнольд не байдужий до аристократії та середнього класу. Він використовує вкрай негативну риторику, щоб описати аристократію як «варварів», а середній клас як «аборигенів».

Г розчарування

Відповідь неправильна. Не можна зробити висновок, що Арнольд розчарований аристократією та середнім класом. Арнольд використовує вкрай негативну риторику, щоб описати аристократію як «варварів», а середній клас як «аборигенів»; це не означає, що Арнольд вважає, що ці групи мали потенціал бути більш витонченими, але вони не виправдали його очікувань.

Д зневагу

Відповідь правильна. З тексту можна зробити висновок, що ставлення Арнольда до аристократії та середнього класу є презирливим. Арнольд вважає еліту «варварами», а середній клас – «аборигенами».

4. У тексті висвітлюється все наступне як ускладнення для соціоісторичної інтерпретації мистецтва, ОКРІМ:

А митців, які підривали ідеали меценатів з власних причин

Відповідь неправильна. Уривок дійсно розглядає це як ускладнення. Автор каже, що для того, щоб міркування критиків про мистецтво були істинними, ми повинні були б припустити, що «повинна бути виключена можливість того, що художники підірвали ідеали покровителів з власних причин». Це ускладнення, тому що, як стверджує автор, ми не можемо зробити це припущення.

Б меценатів, які мали ексцентричні смаки, що не відображали ідеалів елітних класів

Відповідь неправильна. Текст розглядає це як ускладнення для соціоісторичної інтерпретації мистецтва. У четвертому абзаці, за словами автора, «найталановитіші художники створювали шедеври поза полем уваги панівних класів, наприклад, виконували замовлення багатих меценатів з ексцентричними смаками». Це ускладнення, оскільки критики неправильно трактують це ексцентричне мистецтво як відображення більш широких ідеалів еліти.

В меценатів, смак яких навряд чи створив би стійке мистецтво

Відповідь неправильна. Автор тексту розглядає це як ускладнення для соціоісторичної інтерпретації мистецтва. У четвертому абзаці він говорить: «Смаки аристократії, панівного класу і середнього класу не завжди забезпечували створення стійкого мистецтва». Ці банальні твори мистецтва викликають ускладнення, оскільки вони часто не мають сенсу або глибокого змісту, тому їх важко оцінити.

Г меценатів, які купували твори мистецтва виключно для їх перепродажу з метою отримання прибутку

Відповідь правильна. У тексті не згадується це як ускладнення для соціоісторичної інтерпретації мистецтва. Автор не обговорює в тексті перепродаж творів мистецтва з метою отримання прибутку.

Д меценатів, які мимоволі купували твори мистецтва, що суперечили їх цінностям

Відповідь неправильна. У тексті згадується це як ускладнення. В останньому абзаці, за словами автора, «значна частина творів мистецтва, що не відповідали цінностям еліти, оплачувалась панівними класами неохоче і з побоюванням». Це є ускладненням для соціоісторичної інтерпретації, оскільки суперечить думці про те, що все мистецтво точно відображає вподобання еліти.

5. Якого із наведених нижче поглядів повинен дотримуватись Тарускін, згідно його позиції, за припущеннями автора тексту?

А Найталановитіші художники за всю історію були тими, чия творчість латентними способами втілювала ідеологію еліти.

Відповідь неправильна. Не можна зробити висновок, що автор тексту говорить про це з точки зору Тарускіна. Автор наводить цитату Тарускіна про те, що «високе мистецтво» продукується політичними та соціальними елітами та для них самих». Тарускін не каже, що найкращі твори мистецтва створювались латентно.

Б Найуспішніші художники, які працюють сьогодні, – це ті, чії роботи відображають ідеологію еліти.

Відповідь неправильна. Не можна зробити такий висновок щодо точки зору Тарускіна. Автор наводить цитату з його книги «Оксфордська історія західної музики», тому не можливо уявити, що думає Тарускін про художників, які працюють сьогодні.

В Високе мистецтво, яке, здається, підриває ідеологію еліти, насправді певним чином підтримує цю ідеологію.

Відповідь правильна. Автор тексту підтримує цю тезу щодо точки зору Тарускіна. В останньому абзаці він говорить: «Оскільки частина цих витворів була визнана мистецтвом, соціоісторичний критик, як і Тарускін, повинен застосувати аналогічний до фрейдистського аналіз і визнати, що латентно таке мистецтво розкривало ідеали еліти, яка й не знала, що ці ідеали відображаються у витворах, які вони явно не схвалювали. Цей варіант відповіді є близьким до тексту.

Г Як правило, мистецтво, що відображає ідеологію еліти, створювали художники, які самі належали до аристократичного або середнього класу.

Відповідь неправильна. Автор тексту не припускає, що Тарускін дотримується цієї точки зору. Ніде в уривку автор не визначає соціальний клас самих художників – лише їхніх покровителів. У висловлюванні автора про те, що високе мистецтво «продукується елітами» і «для них самих» термін «створюється» означає меценатство.

Д Найталановітшими художниками за всю історію були ті, чия творчість тонко підривала ідеологію еліти.

Відповідь неправильна. Не можна зробити висновок, що Тарускін дотримується цієї точки зору. За словами Тарускіна, художники не підривали ідеологію еліти, а розкривали її, навіть коли еліти не хотіли цього.

6. Основна функція третього абзацу –

А заперечити міркування, наведені у першому абзаці

Відповідь неправильна. Це не функція третього абзацу. У першому абзаці стверджується, що критики не визнають двох різних способів підходу до аналізу мистецтва, а в третьому абзаці йдеться про припущення, які критики висловлюють, коли інтерпретують мистецтво як лише вираження ідеалів еліти.

Б визначити припущення, на які спирається тип аналізу, зазначений у першому абзаці

Відповідь правильна. Це основна функція третього абзацу. Тут автор пояснює припущення, яких потребують соціоісторичні критики, що

аналізують мистецтво як лише засіб для відображення ідеалів еліти. Критики повинні припустити, що еліта «мала впізнавану ідентичність» і що художники ніколи не підривали ідеали еліти у своїх творах мистецтва.

В представити міркування, які послаблюють міркування, наведені у другому абзаці

Відповідь неправильна. Це не функція третього абзацу. Третій абзац ґрунтується на інформації, описаній у другому абзаці про два способи художнього мистецтва та пояснює, чому критики схильні зосереджуватися лише на одному з них.

Г запропонувати додаткові твердження для висновку, зробленого у другому абзаці

Відповідь неправильна. Це не функція третього абзацу; другий абзац не пропонує висновків, а натомість описує два види художнього мистецтва. Третій абзац починає пояснювати, чому автор ставить під сумнів соціоісторичний підхід до аналізу мистецтва: він робить необґрунтовані припущення.

Д зробити остаточний висновок із тверджень, викладених у другому абзаці

Відповідь неправильна. Це не функція третього абзацу: у другому абзаці не описано жодних тверджень, з яких у третьому абзаці можна було б зробити остаточний висновок. У другому абзаці описано два види художнього виробництва.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Аналітичне мислення – це здатність аналізувати якісну та кількісну інформацію і знаходити закономірності на основі фактичних даних. Аналітичне мислення передбачає дедуктивне міркування без використання спеціальних знань, наприклад, осмислення базової структури набору відношень; розпізнавання логічно еквівалентних тверджень; встановлення істинності чи хибності згідно чинних умов, фактів чи правил. Аналітичні міркування є аксіоматичними, оскільки їх істинність очевидна сама по собі; вони не потребують аналізу емпіричних спостережень, які завжди викликають сумнів. Аналітичні навички необхідні при проведенні досліджень, зборі даних, їх групуванні та формуванні висновків.

Аналітичне мислення полягає у розбитті завдання на підзавдання для подальшого критичного аналізу різних частин чи деталей вирішуваної проблеми та кінцевого її розуміння або пояснення. Аналітичне мислення полягає у виявленні причин і наслідків, подібностей та відмінностей, тенденцій, асоціацій між об'єктами, відношень між частинами, послідовності подій, способів вирішення складних проблем, етапів процесу, складання схем взаємозв'язків між об'єктами.

Аналітичне мислення визначає загальну здатність дійти до логічного висновку або вирішення конкретних проблем. Хороші навички аналітичного мислення та розпізнавання образів дають можливість легко виділяти тенденції проблеми. Навичку мислити аналітично можна розвинути за допомогою розв'язання логічних задач різного типу.

Тестові завдання з аналітичного мислення призначені для оцінювання здатності розглядати набір фактів і правил, а також, враховуючи ці факти та правила, визначати, що може чи повинно бути істинним. Конкретні сценарії, пов'язані з цими питаннями, зазвичай не мають відношення до законодавства, оскільки вони призначені для того, щоб бути доступними для широкого кола учасників тестування. Однак такі запитання допомагають перевірити навички прийняття оптимальних рішень з урахуванням

нормативних актів, умов договору або фактів судової справи згідно з чинним законодавством.

У цьому сенсі тестові запитання на аналітичне мислення стосуються різних видів детального аналізу взаємозв'язків та наборів обмежень, які студент-юрист повинен враховувати при вирішенні юридичних проблем.

Розробка стратегій розв'язування таких завдань імітує когнітивну діяльність юриста. Наприклад, аналіз стратегій розв'язання аналітичних ситуаційних завдань моделює аналіз та обґрунтування конституційних положень, статутів, адміністративних кодексів або попередніх постанов, що передбачають набір конкретних обставин та правил. Також це стосується визначення правових варіантів сценарію: що потрібно для даного сценарію; що допустимо для даного сценарію; що заборонено за сценарієм або розробки «теорії» для справи: за наявності неповного набору фактів по справі потрібно накреслити схему, враховуючи інформацію, що впливає з відомих фактів чи оцінити вплив гіпотетичних прийомів, які додають нову інформацію.

Тестові запитання на аналітичне мислення дають можливість перевірити ряд навичок дедуктивного міркування:

- осягнення основної структури набору взаємозв'язків шляхом визначення усіх можливих варіантів сценарію розвитку конкретної ситуації;
- обґрунтування за допомогою умовних висловлювань («якщо-то»);
- формулювання висновку про істинність чи хибність на основі фактів і правил;
- формулювання висновку про істинність чи хибність на основі фактів, правил та отриманої нової інформації з висунутих гіпотез;
- визначення логічно еквівалентних тверджень у контексті.

Щоб правильно відповісти на такі запитання, потрібні лише знання, уміння та здатність до мислення, які необхідні у юридичній практиці.

Серед інших типів завдань особливе місце займають так звані «арифметичні ігри». У таких ситуаціях умовами є числові обмеження, згідно з якими потрібно розглядати всі можливі сценарії розв'язку. Серед цих завдань виділяють такі, що потребують використання формул комбінаторики, які враховують наступні випадки:

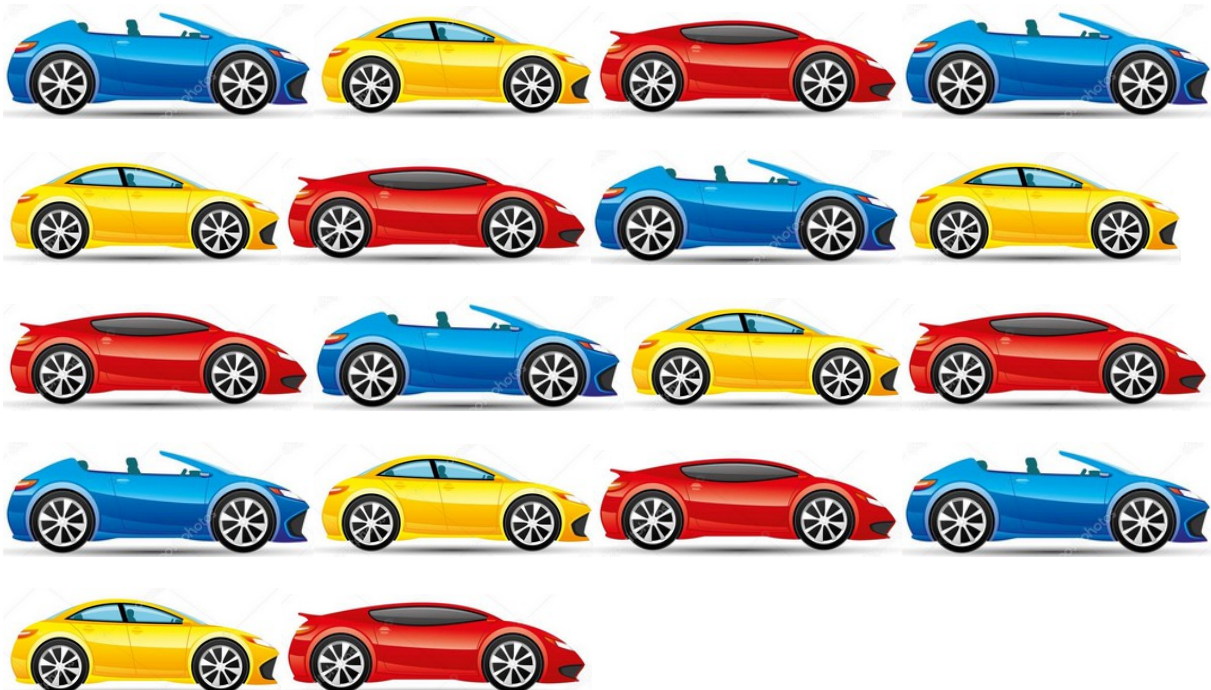
1. Має значення порядок розташування елементів

а) перестановки (всі елементи використано):

розташувати n різних елементів на n позиціях можна $n! = 1 \times 2 \times \dots \times n$ способами. Для $n = 3$

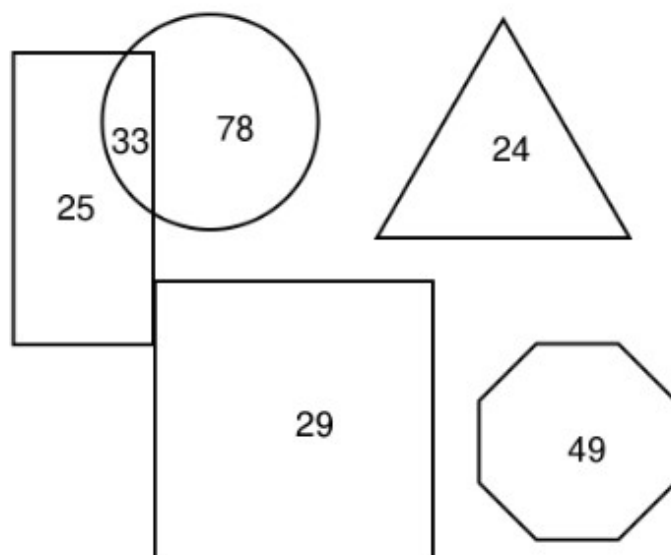

отримаємо $3! = 1 \times 2 \times 3 = 6$;

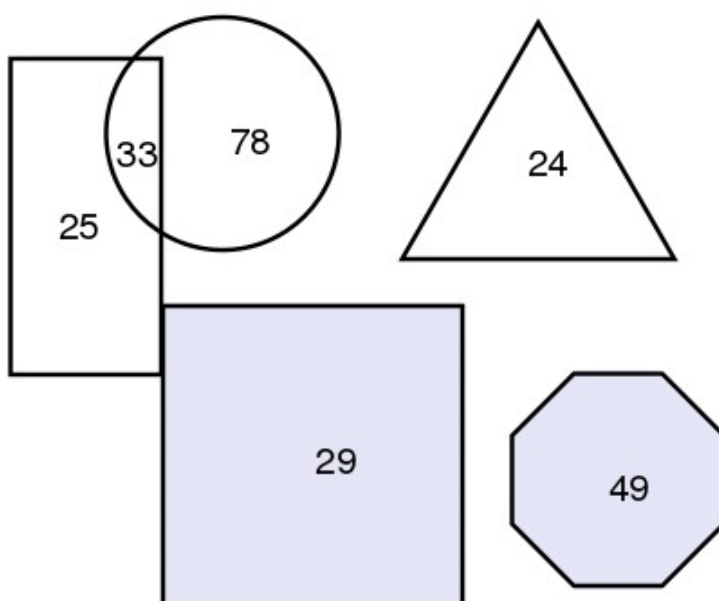
Діаграми Венна

При розв'язуванні аналітичних ситуацій в окремих випадках доцільно використовувати діаграми Венна, які представляють всі можливі логічні відношення для скінченного набору множин. У наступному прикладі трикутник представляє множину А, коло – множину В, восьмикутник – множину С, квадрат – множину D, прямокутник – множину Е:

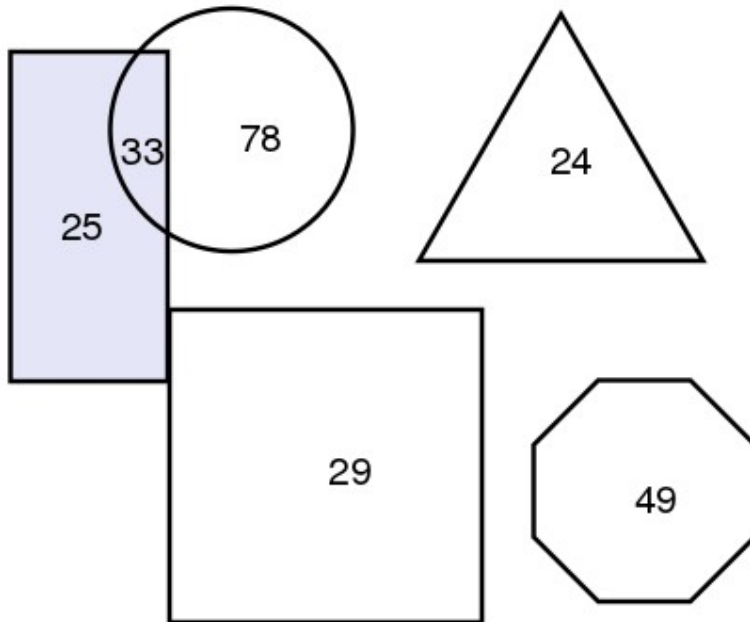

Числа у геометричних фігурах відображають кількість елементів у кожній з множин.

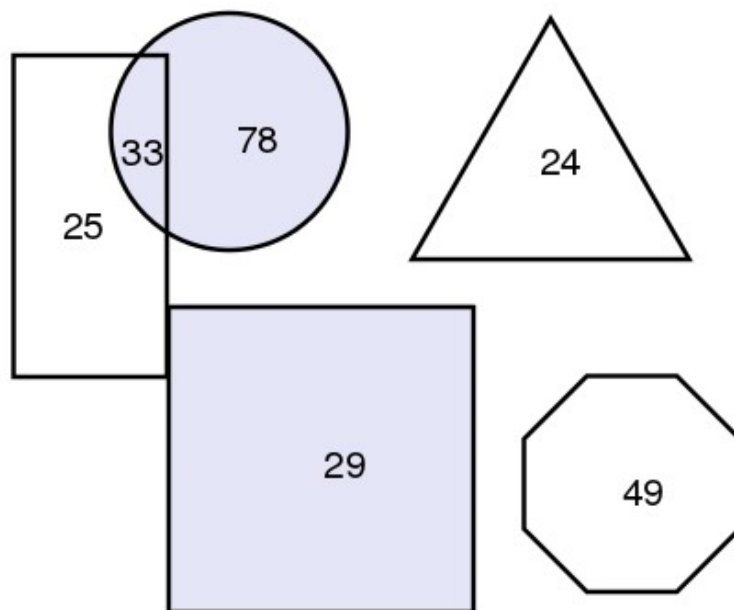
Кількість елементів, які належать множині С **або** D складає $78 = 29 + 49$.

Кількість елементів, які належать множині E за виключенням тих, що належать множині D, складає $58 = 25 + 33$.

Кількість елементів, які належать множині B **або** D за виключенням тих, що належать множині C, складає $140 = 33 + 78 + 29$.

РОЗДІЛ 3. АБСТРАКТНЕ МИСЛЕННЯ

Абстрактне мислення, також відоме як абстрактне міркування – це здатність розуміти та мислити складними поняттями, які, хоча й є реальними, не пов'язані з конкретними подіями, об'єктами, людьми чи ситуаціями. Цей тип міркувань передбачає роздуми над ідеями та принципами, які часто є символічними або гіпотетичними. Абстрактне мислення вважають типом мислення вищого порядку. Цей тип мислення є більш складним, ніж тип мислення, зосереджений на запам'ятовуванні та згадуванні інформації та фактів. Абстрактні міркування потребують роздумів над ідеями, принципами та об'єктами по-новому.

Одним із способів міркування за допомогою абстрактних понять є протиставлення їх конкретним. Конкретні міркування прив'язані до конкретних переживань або об'єктів, які можна спостерігати безпосередньо. Міркування про конкретне, як правило, вимагають більшого зосередження на процедурах виконання завдання, тоді як при абстрактному мисленні потрібно більше зосередитись на причинах, чому те чи інше завдання повинно бути виконано. Для вирішення проблем у повсякденному житті потрібні як конкретні, так і абстрактні міркування. Щоб прийняти рішення, у багатьох потрібно враховувати аспекти обох типів мислення.

Абстрактне мислення є важливою, однак не вродженою навичкою. Натомість ця пізнавальна здатність розвивається під час набуття нових здібностей, знань та досвіду, коли розвивається вміння думати про речі з точки зору іншої людини та здатність психічно маніпулювати абстрактними ідеями і помічати закономірності та взаємозв'язки між цими поняттями.

Абстрактне мислення – це вміння, необхідне для здатності критично мислити та вирішувати проблеми. Цей тип мислення також називають **флюїдним інтелектом** (поточним, вільним), або здатністю мислити та вирішувати нові проблеми унікальними способами незалежно від раніше набутих знань. Він має вирішальне значення для найрізноманітніших пізнавальних завдань і вважається одним із найважливіших факторів у навчанні.

3.2. Зразки виконання тестових завдань з абстрактного мислення

Закономірності

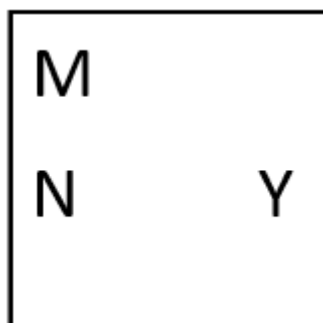
Набір А		Набір Б	
Z u	C Q	A X	
o	I	E O	B Z
C Q	P	F Q	M R
L	K B	K	Y
B D	J R	N T	
A	H	D H	Z D

Схема розв'язання

Правило для набору А: у кожній фігурі одна форма (літера) утворена лише прямими лініями і дві – з використанням опуклих.

Правило для набору Б: у кожній фігурі дві форми (літери) утворені лише прямими лініями і одна – з використанням опуклих.

Встановити приналежність фігури до наборів А та Б:

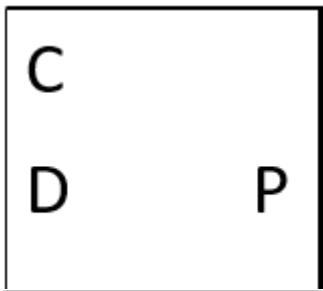
А Належить до набору А.

Б Належить до набору Б.

В Не належить до жодного набору.

Правильна відповідь В. Фігура не містить жодної форми (літери), утвореної одною чи двома опуклими лініями.

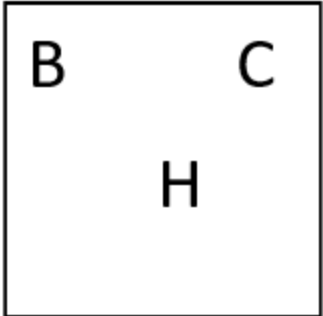
А Належить до набору А.

Б Належить до набору Б.

В Не належить до жодного набору.

Правильна відповідь В. Фігура містить три форми (літери), утворені опуклими лініями.

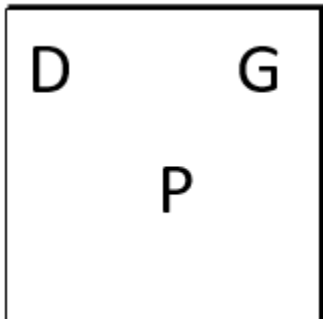

А Належить до набору А.

Б Належить до набору Б.

В Не належить до жодного набору.

Правильна відповідь А. Фігура містить одну форму (літеру), утворену лише прямими лініями і дві – з використанням опуклих.

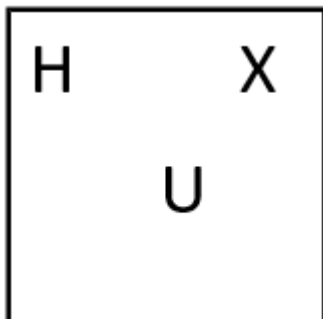

А Належить до набору А.

Б Належить до набору Б.

В Не належить до жодного набору.

Правильна відповідь В. Фігура містить три літери (букви), утворені опуклими лініями.

А Належить до набору А.

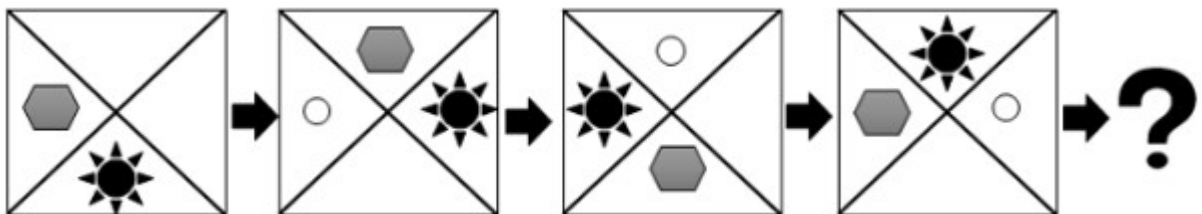
Б Належить до набору Б.

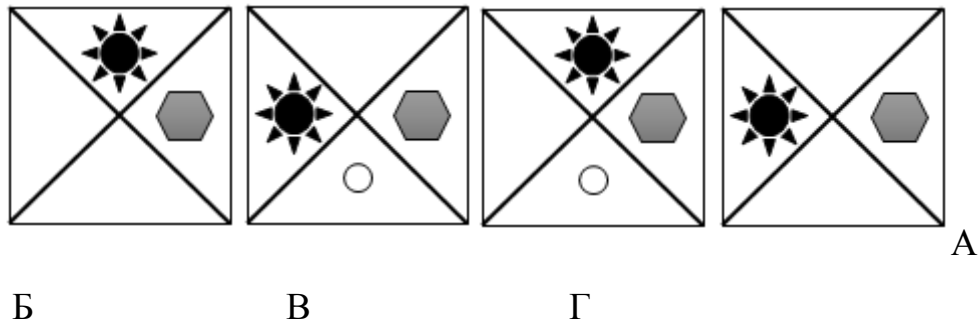
В Не належить до жодного набору.

Правильна відповідь Б. Фігура містить дві форми (літери), утворені лише прямими лініями і одну – з використанням опуклих.

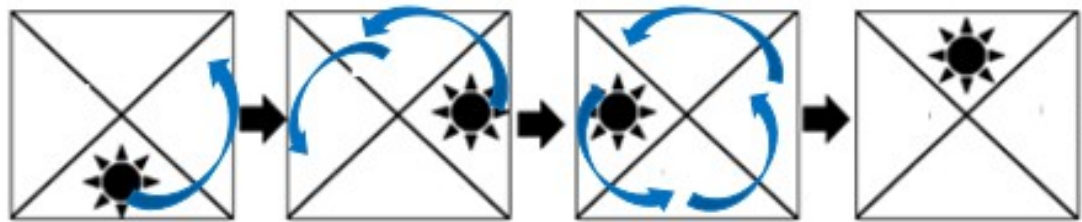
Прогнозування.

Оберіть фігуру, яка продовжує ряд:

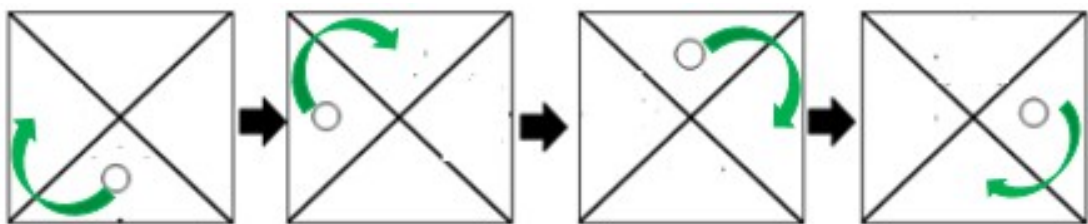

Кожна з форм фігури змінює своє положення незалежно від інших форм, тому щоб спрогнозувати наступне положення кожної з форм, потрібно виявити закономірності зміни положення кожної з них окремо.

Форма «сонце» змінює своє положення у кожній наступній формі, переміщуючись проти годинникової стрілки відповідно на 90° , 180° та 270° . Закономірно, що в наступній фігурі ця форма буде зміщена на 360° за годинниковою стрілкою, тобто залишиться у тому ж положенні, що й у третій фігурі – у верхній чверті квадрата. Отже, відповіді Б та Г неправильні.

Форма «коло» змінює своє положення у кожній наступній формі, переміщуючись за годинниковою стрілкою на 90° . Прогнозовано, що в наступній фігурі ця форма буде зміщена на 90° за годинниковою стрілкою,

РОЗДІЛ 4. ЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ

Логічне мислення (вербальне міркування) – здатність розуміти та логічно опрацьовувати поняття та проблеми, виражені словами; «видобувати» та опрацьовувати інформацію, робити висновки з основної частини тексту.

Логічне мислення (невербальні міркування) – здатність розуміти та логічно опрацьовувати поняття та проблеми, представлені у вигляді зображень, діаграм тощо; «видобувати» та опрацьовувати інформацію, робити висновки на основі зображень або діаграм.

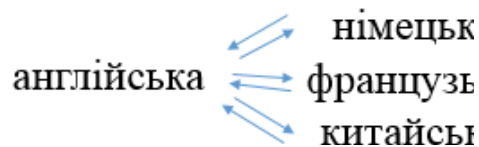
Логічне мислення є фундаментальною частиною закону, аналіз аргументів – ключовим елементом юридичного аналізу. Юридична практика передбачає використання базових навичок аналізу, оцінювання, побудови та спростування аргументів. Майбутні юристи повинні вміти визначати, яка інформація має відношення до питання чи аргументу та який вплив можуть мати подальші докази; узгоджувати протилежні позиції та використовувати переконливі аргументи.

Ці навички включають:

- розпізнавання частин суперечки та їх взаємозв'язків;
- визначення подібності та відмінності між моделями міркувань;
- формулювання обґрунтованих висновків;
- міркування за аналогією;
- визнання непорозумінь або розбіжностей;
- визначення впливу додаткових доказів на аргумент;
- аналіз припущень, зроблених за допомогою окремих аргументів;
- аналіз та застосування принципів чи правил;
- визначення недоліків аргументації;
- виділення пояснень.

Ситуація Л7. Декан: Наші студенти вивчають принаймні одну з чотирьох мов: англійську, німецьку, французьку, китайську. Кожен студент, що вивчає англійську мову, вивчає принаймні ще одну з інших мов: німецьку, французьку, китайську. Кожен студент, що вивчає німецьку мову, вивчає і англійську; кожен студент, що вивчає французьку мову, вивчає і англійську; кожен студент, що вивчає китайську мову, вивчає і англійську.

Схема розв'язання

Це однозначна відповідність: серед тих, хто вивчає англійську мову, немає таких, що не вивчають хоча б однієї з наступних мов: німецьку, французьку або китайську. У той же час усі, хто вивчають німецьку, французьку або китайську, вивчають і англійську. Це одні і ті ж студенти.

Істинність якого із наведених нижче тверджень логічно впливає зі слів декана?

- А Або німецьку, або французьку, або китайську мову вивчають менше $1/3$ від кількості студентів, що вивчають англійську мову.
- Б Кількість тих, хто вивчають хоча б одну з наступних мов: німецьку, французьку, китайську, дорівнює кількості студентів, що вивчають англійську мову.
- В Загальна кількість студентів, що вивчають німецьку, французьку та китайську мови, більша за кількість студентів, що вивчають англійську мову.
- Г Загальна кількість студентів, що вивчають німецьку та французьку мови, менша за кількість студентів, що вивчають англійську мову.
- Д Загальна кількість студентів, що вивчають німецьку та французьку мови, менша за загальну кількість студентів, що вивчають німецьку, французьку та китайську мови.

Правильна відповідь Б.

Ситуація Л11. Спеціаліст: Більшість видів ґрунту містять глину, і практично кожен вид ґрунту містить або пісок, або органічний матеріал, або і те, і інше. Отже, мають бути деякі види ґрунту, що містять як глину, так і пісок, а деякі – глину та органічний матеріал.

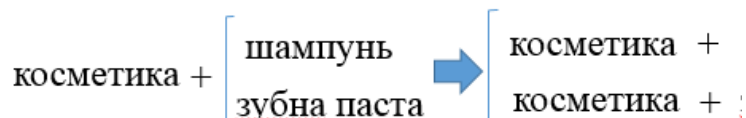
Що з наведеного нижче найбільш схоже до помилкових міркувань спеціаліста?

Схема розв'язання

- А Більшість аптек продають косметику. Практично в кожній аптеці продається шампунь або зубна паста, або і те, і інше. Тому, якщо є аптеки, які продають як косметику, так і зубну пасту, також повинні бути такі, що продають і косметику, і шампунь.
- Б Безсумнівно, в більшості аптек продається косметика, адже майже в усіх аптеках продається або шампунь, або зубна паста, або і те, і інше. Є деякі аптеки, які продають і косметику, і шампунь, а деякі продають і косметику, і зубну пасту.
- В Більшість аптек продають косметику. Майже у всіх аптеках продається шампунь або зубна паста, або і те, і інше. Тому, якщо немає аптек, які продають як косметику, так і зубну пасту, мають бути й такі, що продають і косметику, і шампунь.
- Г Практично в кожній аптеці, де продається шампунь, продається також зубна паста. Більшість аптек продають косметику. Тому в деяких аптеках повинні продаватися як косметичні засоби, так і зубна паста, а в деяких – косметика та шампунь.
- Д Майже в усіх аптеках продається або шампунь, або зубна паста, або і те, і інше. Тому, оскільки більшість аптек продають косметику, мають існувати аптеки, які продають як косметику, так і зубну пасту, а деякі – і косметику, і шампунь.

Правильна відповідь Д, оскільки наведені міркування схематично схожі до міркувань, викладених у мікротексті:

Ситуація Л12. Рішення, які приймає людина, можуть суттєво вплинути на її життя через багато років. Тому не варто шкодувати про втрачені у молодості можливості, адже якби людина вирішила скористатися однією з цих можливостей, у неї не було б деяких близьких особистих стосунків, які є зараз. А кожен глибоко дорожить своїми близькими особистими стосунками.

Який із наведених принципів, якщо він істинний, є найбільш сильним обґрунтуванням наведених вище міркувань?

А Не потрібно шкодувати про прийняте рішення, якщо інше рішення не призвело б до того, що у людини буде більша кількість близьких особистих стосунків.

Відповідь А неправильна. Цей принцип не дає підстави зробити висновок, висловлений у мікротексті. Міркування не стосуються відносної кількості близьких особистих стосунків, до яких могли б призвести різні рішення, це рішення лише призвело до деяких стосунків, яких інакше не було б. Тому принцип, який стосується відносної кількості стосунків, до яких могли б призвести різні рішення, не є суттєвим.

Б Не потрібно шкодувати про прийняття рішення, якщо воно допомогло досягти того, чим дорожать.

Відповідь Б правильна. Цей принцип відповідає передбаченню, описаному в мікротексті; це пов'язує наведене обґрунтування з наведеним висновком. Обґрунтування полягає в тому, що рішення (не використовувати можливості у молодості) призвело до чогось бажаного (близькі особисті стосунки). Якщо це твердження про те, що не потрібно шкодувати про прийняття рішення, яке допомогло досягти того, що нам подобається, є істинним, висновок про те, що не потрібно шкодувати про втрачені можливості у молодості, суттєво обґрунтовується даним твердженням.

В Не потрібно шкодувати про прийняття рішення, яке мало не суттєво на ваше життя.

Відповідь В неправильна. Цей принцип не дає підстави зробити висновок, висвітлений у мікротексті. Міркування стосуються рішень, які мають суттєвий вплив на життя людини і призводять до стосунків, якими дорожать. Принцип щодо рішень, які не суттєво впливають на життя людини, не має значення.

Г Люди, які шкодують про втрачені у молодості можливості, повинні більше цінувати свої близькі особисті стосунки.

Відповідь Г неправильна. Цей принцип не дає підстави зробити висновок, відображений у мікротексті. У міркуваннях стверджується, що люди не повинні шкодувати про втрачені у молодості можливості. Не важливо, наскільки люди, які шкодують про втрачені у молодості можливості, щось цінують.

Д Люди, в яких небагато близьких особистих стосунків, повинні цінувати ті, що мають.

Відповідь Д неправильна. Цей принцип не дає підстави зробити висновок, з міркувань. Висновок такий: люди не повинні шкодувати про втрачені у молодості можливості. Цей варіант відповіді не дає підстав говорити про жаль або втрачені можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтенко Д. О., Качурова С. В., Невельська-Гордєєва О. П. Логічне знання для вирішення ТЗНПК : навч. посіб. для студентів, що готуються до вступних випробувань за технологією ЗНО для вступу на другий (магістерський) рівень. В-во «Право». 2020. 202 с.
2. Ковальчук О. Я. Збірник тестових завдань з курсу «Логіка». Секція «Аналітичне мислення» для студентів юридичних спеціальностей. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 118 с.
3. Ковальчук О. Я. Збірник тестових завдань з курсу «Логіка». Секція «Логічне мислення» для студентів юридичних спеціальностей. Тернопіль : ТНЕУ, 2021. 49 с.
4. Конверський А. Логіка : підручн. для студентів юридичних факультетів. К : ЦУЛ. 2020. 424 с.
5. Конверський А. Сучасна логіка. Класична та некласична : підручн. К : ЦУЛ. 2019. 296 с.
6. Пономаренко М.В., Чернов Л.О. Право та ТЗНПК. Кейси. МЗПЛ Оновлений ККУ : навч. посіб. Харків : «Право». 2021. 328 с.
7. Тетарчук І. В. Логіка для юристів : навч. посіб. для підготовки до іспитів. К : ЦУЛ. 2020. 147 с.
8. Хоменко І. Логіка. Теорія та практика. К : ЦУЛ. 2019. 400 с.
9. Юркевич О.М., Павленко Ж.О. Підготовка до складання ТЗНПК в завданнях та рішеннях: логічний підхід (видання третє, доповнене та перероблене) Харків : «Контраст», 2020. 312 с.
10. Юркевич О. М., Павленко Ж. О., Невельська-Гордєєва О. П. [та ін.] Логіка : навч. посіб. Харків : «Право». 2018. 132 с.
11. Матеріали та вправи для розвитку критичного мислення [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.mozliceum.na.by>.
12. Психологія критичного мислення Д. Халперн [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ereading.link>.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
РОЗДІЛ 1. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ	5
1.1. Критичний аналіз текстів.....	6
1.2. Зразки виконання тестових завдань з критичного аналізу текстів.....	23
1.3. Завдання для самоконтролю.....	48
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ	94
2.1. Вибір оптимальної стратегії.....	96
2.2. Зразки виконання тестових завдань на аналітичне мислення.....	104
2.3. Завдання для самоконтролю	132
РОЗДІЛ 3. АБСТРАКТНЕ МИСЛЕННЯ	163
3.1. Стратегії вирішення завдань на абстрактне мислення	164
3.2. Зразки виконання тестових завдань на абстрактне мислення.....	166
3.3. Завдання для самоконтролю	177
РОЗДІЛ 4. ЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ	195
4.1. Аналіз висловлювань	197
4.2. Зразки виконання тестових завдань на логічне мислення.....	211
4.3. Завдання для самоконтролю	229
Література	253
Глосарій термінів	254